

Aylık Suriye Bülteni

İsrail'in Suriye'deki Saldırıları Artıyor

Ekim 2024

Özet

Bu bülten, 2024 yılı Ekim ayı içerisinde Suriye sahasında yaşanan en önemli siyasî ve ekonomik gelişmeler ile güvenlik olaylarını ele almaktadır. Siyasî olaylara bakıldığında rejimin ihtiyatlı bir tarafsızlık ve İran ekseninden farklılaşma politikası izlemeye devam etmektedir. Bunun yanı sıra rejim, Batı yaptırımları nedeniyle kendisine uygulanan uluslararası izolasyonu kırmak için Orta Doğu'ya yönelik uluslararası ilginin yeniden canlanmasından yararlanmaya çalışmaktadır. Böyle bir ortamda ise bölgesel gerilimler Suriye'deki duruma doğrudan yansımaktadır. Güvenlik olaylarına bakıldığında bu ay içerisinde İsrail'in, Suriye topraklarında İran ve "Hizbullah" milislerine ait onlarca güvenlik noktasını ve askerî mevkiileri hedef alan saldırılarında önemli bir artış yaşanmıştır. Bu durum, yakında bir ateşkesin olma ihtimalinin düşük olmasına bakılırsa Lübnan'daki savaşın, rejimin savaştan uzak durma çabalarına rağmen Suriye'ye sıçrama riskini artırabilir. Ekonomik gelişmelere bakıldığında iktisadi göstergelerdeki çöküş, Suriye ekonomisinin genel karakteristik özelliği olmaya devam etmektedir. Rejimin etkili bir ekonomi politikasının olmaması, enflasyon, yoksulluk ve işsizlik gibi temel meseleleri görmezden gelmesi, yaşanan krizlere derinlemesine bir çözüm bulmak yerine yüzeysel müdahalelerde bulunması ve bu yanlış metodu uygulamakta ısrar etmesi vatandaşların yaşadığı sorunları daha da arttırmaktadır.

Rusya'nın Normalleşme Dosyasındaki Çabaları

Suriye'yi çevreleyen bölgesel gerginlikler, özellikle Suriye'deki durumu doğrudan etkileyen Lübnan ve Gazze cephelerindeki gelişmeler ekim ayı boyunca da devam etmiştir. BM Özel Temsilcisi Geir Pedersen, bölgesel çatışmanın Suriye'ye sıçraması durumunda olayların daha da kötüleşeceği ve bu durumun uluslararası barış ve güvenlik açısından ciddi sonuçlar doğuracağı uyarısını yinelemiştir.

Esed rejimi ise İsrail konusunda temkinli bir tarafsızlık politika izlemeye devam etmektedir. Bu durum, rejimin İran ile ilişkileri konusunda birçok soruyu gündeme getirmektedir. Rejim yanlısı medya, rejim kontrolü altındaki bölgelerde kronik bir ekonomik kriz yaşanırken Tahran'ın ekonomik açıdan rejime verdiği desteğin sınırlı olduğunu, enerji ve yakıt sektörü de dâhil olmak üzere birçok konuda iki taraf arasında görüş ayrılıkları yaşandığını dile getirmiştir. Bu durum ile ilgili olarak Hamaney'in uluslararası ilişkiler danışmanı Ali Ekber Velayeti, Tahran ile rejim arasındaki ilişkilerde gerginlik olduğu yönündeki haberleri yalanlamıştır. Diğer yandan Esed'i "direnişe inanan etkili bir şahsiyet" olarak tanımlayarak ilişkilerin gergin olduğuna dair haberleri "yalan haber" olarak nitelendirmiştir.

Aynı bağlamda Esed rejimi, Batı'nın yaptırımları nedeniyle maruz kaldığı uluslararası izolasyonu kırmak için Orta Doğu'ya yönelik uluslararası ilginin yeniden canlanmasından faydalanmaya çalışmaktadır. Başbakan Muhammed Gazi El Celali, Hindistan'ın Şam Büyükelçisi ile bir araya gelerek ülkesinin teknoloji ve tarımsal mekanizasyon da dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda işbirliğini geliştirmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Rejim Başkan Yardımcısı Faysal Mekdad, Irak'ın Suriye'deki geçici maslahatgüzarını Şam'daki ofisinde kabul ederek ikili ilişkileri güçlendirme yolunda bir görüşme gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede özellikle ekonomi alanında olmak üzere ortak komitelerin etkinleştirilmesi gerektiğine yer verilmiş, imzalanan mutabakat zabitlerinin hayata geçirilmesi konuları ele alınmıştır. Rejimin Dışişleri Bakanı Bassam Sabbagh, Minsk'te Belarus Cumhuriyeti Başbakanı ve Meclis Başkanı ile bir araya gelmiştir. Belarus'un üst düzey iki yetkilisi ülkelerinin Suriye ile siyasî, ekonomik ve kültürel alanlarda işbirliğini güçlendirmeye ilgi duyduğunu ifade etmişlerdir. Bu arada Rusya Güvenlik Konseyi Sekreteri Sergei Shoigu, Abu Dabi'de BAE Devlet Başkanı Muhammed bin Zayed ile yaptığı görüşmede Esed rejimine daha fazla siyasî ve ekonomik destek verilmesi, diğer Arap devletleriyle ve bölgesel düzeyde normalleşmenin teşvik edilmesi çağrısında bulunmuştur.

Türkiye'nin rejimle normalleşmesine ilişkin olarak Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Türk kuvvetlerinin Suriye'den çekilmesi konusundaki anlaşmazlık nedeniyle iki taraf arasındaki müzakerelerin askıya alındığını belirterek ülkesinin müzakerelerin yeniden başlaması için sürekli çaba sarf ettiğini vurgulamıştır. Ancak bölgede meydana gelen değişiklikler, özellikle İsrail'in Gazze ve Lübnan'a yönelik devam eden saldırganlığı ve İran'ın bölgedeki nüfuzuna karşı devam eden savaşın bir sonucu olarak geniş çaplı bir bölgesel savaşa sürüklenme riski normalleşmeyi zora sokmaktadır. Ayrıca Trump'ın Beyaz Saray'a dönüşüyle birlikte ABD'nin yeni Suriye politikasının nasıl olacağı ve genel olarak bölge üzerindeki etkileri bağlamında Rusya'nın müzakere çabaları sınırlı kalacak ve normalleşme süreci sekteye uğrayacaktır. Diğer yandan Müzakere Komitesi Başkanı Bedir Camus, rejimin siyasî çözümden kaçması nedeniyle Arapların rejimle normalleşmesinde gerçek bir ilerleme kaydedilmediğine dikkat çekerek Suriye konusunda uluslararası bir konferans düzenlenmesi ve siyasî çözümü ilerletmek için bir Arap planı üzerinde çalışılması çağrısında bulunmuştur.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne (HRW) göre Lübnan'daki Suriyeli mültecilere yönelik, rejimin keyfi tutuklamaları, işkenceleri ve geri dönenlerin yargılanmasına yönelik baskıcı politikalarının devam etmesi nedeniyle mültecilerin Suriye'ye geri dönüşleri zora girmiş durumdadır. Onurlu bir geri dönüş için güvenli alternatiflerin ve ortamın bulunmamasının yanı sıra, bölgede tırmanan savaş durumu ve temel insani ihtiyaçların karşılanamamasının bir sonucu olarak mülteciler çok zor hayat koşulları ile karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Komiserliği, Suriye'de mültecilerin gönüllü geri dönüşü için güvenli bir ortam bulunmadığına dair defalarca açıklamalar yapmıştır. Avrupa Birliği Büyükelçileri, Avrupa Birliği Konseyinin mevcut oturumuna başkanlık eden Macaristan'ın çağrısı üzerine, Suriyeli mültecilerin ülkelerine gönüllü geri dönüş yollarını tartışmıştır. Bazı Avrupa Birliği ülkeleri mülteci dosyasını, Esed rejimiyle ilişkileri düzeltmek ve AB'nin siyasî çözümde somut ilerleme

sağlanmadan ilişkileri normale döndürmeme politikasını değiştirmek için kullanması, Avrupa ülkeleri arasında büyük tartışmalara yol açmaktadır.

Suriye’de Savaşın Genişlemesi ve Olayların Tırmandığına Dair Göstergeler

Bu ay İsrail’in Suriye topraklarında gerçekleştirdiği ve İran ile Hizbullah milislerine bağlı onlarca güvenlik noktası ve askerî tesisi vurduğu, özellikle Hizbullah’ın Suriye-Lübnan sınırında ikmal hattı olarak kullandığı resmî ve gayri resmî geçitleri hedef alan hava saldırılarında kayda değer bir artış yaşanmıştır. Saldırılarda ayrıca Suriye’deki askerî tesisler, silah depoları ve Hizbullah’ın önde gelen bazı liderleri de hedef alınmıştır. Saldırılarda Şam ve kırsalındaki çeşitli yerler de vurulmuş, özellikle İran Devrim Muhafızları ve Hizbullah’ın üst düzey yetkilileri hedef alınmıştır. Bu saldırılardan biri olan İslami Cihad Genel Sekreteri’ne yapılan suikast girişimi ise başarısız olmuştur. İsrail’in olayları tırmandırması ve Suriye topraklarına yönelik kara harekâtı, Lübnan’daki savaşın Suriye’ye sıçrama riskini arttırmaktadır. Rejimin savaştan uzak kalma çabalarına rağmen görünürde bir ateşkes ihtimali bulunmamaktadır.

Suriye’nin sahil kesiminde ise İsrail, İran’a ait bir uçağın inmesine müteakip Hmeymim üssü yakınlarına saldırılar düzenlemiştir. Bir başka saldırıda ise askerî bir kışlanın yakınında yer alan silah deposu hedef alınmıştır. Ayrıca Humus’un doğu kırsalında bir mühimmat deposu ve İranlı milislere ait bir bina ile Humus’un güneyinde bir hava savunma sistemi de hedef alınmıştır. İsrail, Suriye’nin güneyinde ise Dera’daki Radar Taburu ve 79’uncu Hava Savunma Tugayını, Suveyda’daki Tel Al Kulayb radarını ve Kuneytra’daki ana yolları hedef almıştır. Saldırılardaki bu tırmanış, İsrail’in işgal altındaki Golan’da yaklaşık yedi kilometre uzunluğunda ve iki metre genişliğinde bir hendek kazmasının yanı sıra Suriye’de yeni topraklar işgal ve ilhak ederek 1974’te imzalanan ayrılma hatlarını ihlal etmesine paralel olarak gerçekleşmiştir.

Bir yandan Hizbullah Suriye’yi silah ve mühimmat ikmal hattı olarak kullanmaya devam ederken diğer yandan Irak İslami Direnişi milisleri işgal altındaki Golan’da İsrail mevzilerini hedef almaya çalışmıştır. Rejim ve arkasındaki Rusya ise, Suriye’nin güneyindeki angajman kurallarını korumaya çalışmaktadır. Rejim, Lübnanlı araçların başta İsrail ile ateşkes hattı olmak üzere güneydeki bazı noktalara geçişini engellemek için bir genelge yayınlamıştır. Ayrıca ateşkes hattı yakınında çok sayıda Rus askerî kontrol noktası ve mevzileri kurulmuştur. Bölgede günlük devriyeler gezmekte ve rejim güçleriyle ortak tatbikatlar gerçekleşmektedir.

Suriye’nin kuzeybatısında ise, Heyet Tahrir El Şam liderliğindeki El Fetih El Mubin odasının operasyon hazırlığında olduğu ve cephe hatlarında askerî hazırlıklar yaptığı yönündeki haberler üzerine Rus güçleri, Halep’in batı kırsalından Lazkiye’nin kuzey kırsalına kadar rejim tarafından cephe hatlarına getirilen askerî takviyelerle birlikte hava saldırıları düzenlemiştir. Buna karşılık Türkiye, ateşkesin bozulmasını önlemek için İdlib bölgelerinde gözlem noktalarını tahkim etmiştir.

Diğer yandan SMO'ya bağlı Sukur El Şimal grubu, Suriye Geçici Hükümeti Savunma Bakanlığının emrine girdiğini ilan etmiştir. Grup varlığını sonlandırmıştır. Aldıkları bu karar, Bakanlığın emrine karşı çıkması ve SMO'ya bağlı Cephe Şamiye katılacağını açıklamasının ardından maruz kaldığı baskıdan kaynaklanmaktadır. Bu gelişme, SMO'nun yeniden yapılandırması hususunda bir ilk olarak görülmektedir.

Suriye'nin kuzeydoğusunda ise, Fırat'ın doğusunda rejim güçleri ve İranlı milisler tarafından kontrol edilen yedi beldeye yönelik uluslararası koalisyon üslerinden neredeyse her gün yapılan bombalamalar devam etmektedir. Bombalamalar sonucunda İranlı milisler ve Esed rejimine bağlı 4. Tümen'den 8 kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı zamanda ABD'nin Koneko üssünden yapılan füze saldırısında Deyrizor şehrinin doğusundaki yedi beldenen biri olan Marat beldesinde aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 6 sivil hayatını kaybetmiştir. Bu saldırılar, ABD üslerinin İranlı milisler tarafından hedef alınmasına yanıt olarak gelmiştir.

Öte yandan Türkiye, Suriye'nin kuzeydoğusundaki bazı bölgelere yönelik operasyonlarını arttırmıştır. Bu operasyonlarda YPG terör örgütünün askerî mevzileri ve asker toplama merkezlerinin yanı sıra hayati öneme haiz tesis ve altyapıları da hedef alınmıştır. Türkiye'nin saldırılarını arttırmasının nedeni, Ankara'daki TUSAŞ Savunma Sanayii Şirketine yönelik yapılan terör eylemidir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Ankara saldırısından bu yana Suriye ve Irak'ta 470 PKK hedefinin vurulduğunu açıklamıştır. Diğer yandan PYD İç Güvenlik Güçleri de Türkiye'nin 1168 kara ve hava saldırısı düzenlediğini dile getirmiştir. YPG/SDG genel komutanı Mazlum Abdi, Ankara saldırısı ile kendi güçleri arasında herhangi bir bağlantı olmadığını iddia ederek gerilimin düşürülmesi için diyalog çağrısında bulunmuştur. Ancak Türkiye, teröristlerin Suriye topraklarından Türkiye'ye geçtiklerini doğrulamıştır.

“Kötü Ekonomi” Suriye'nin Simgesi Haline Gelmektedir

Rejimin krizleri görmezden gelme ve krizin derin köklerini ele almak yerine yüzeysel çözümlere odaklanmaya dayalı metodolojisini sürdürdüğü bir ortamda, rejimin enflasyon, yoksulluk ve işsizlik gibi temel sorunları ele alacak etkili bir ekonomi politikası bulunmamaktadır. Bundan dolayı vatandaşların çektiği acılar artmakta ve çeşitli göstergelerde süregelen bozulma, Suriye ekonomisinin genel karakteri olmaya devam etmektedir.

Şam'da temel gıda maddeleri ve sebze fiyatlarında geçtiğimiz ay yaşanan fahiş yükseliş vatandaşların geçim yükünü fazlasıyla arttırmaktadır. Beş kişilik bir ailenin asgari geçim maliyeti yaklaşık 8 milyon Suriye lirasına ulaşmıştır. Asgari ücret ise 278 bin lirada sabit kalmaktadır. Hükümet politikaları hızla yükselen enflasyona çözüm üretememektedir. Bu yükselişe ayak uyduramayan savunmasız grupların geliri ile yaşam maliyetleri arasında büyük bir uçurum meydana gelmiştir. Suriye lirasının satın alma gücündeki keskin erozyon ve yüksek enflasyon oranları, yerel ekonominin kırılganlığını ve çevredeki değişikliklere karşı hassasiyetini yansıtmaktadır.

Rejimin sübvansiyonlu mazot fiyatını 2000 Suriye lirasından 5000 liraya yükseltme kararı, krizin köklerini göz ardı ettiğini pekiştirmektedir. Enerji sektöründe süregelen krizi yansıtan

bu durum, ulaşım ve tarımsal üretim maliyetlerinin de artmasına yol açmaktadır. Böylelikle gıda fiyatları üzerindeki baskı artmakta ve kendi kendini besleyen bir enflasyon döngüsü oluşmaktadır. Rejim bu artışı, sübvansiyonları azaltmak ve mali açığı en aza indirmek için bir adım olarak gerçekleştirmiştir. Bu da rejimin karşı karşıya olduğu büyük ekonomik krizin ve temel yaşam giderlerini bile karşılamadaki yetersizliğinin dolaylı bir kabulüdür. Rejim, en savunmasız halkı bile korumak için herhangi bir önlem almamakta, bu durumun sosyal ve ekonomik yükünü bu grupların omzuna yüklemektedir.

Suriyelilerin ve Lübnanlıların, Suriye'ye doğru göç dalgalarına neden olan İsrail'in Lübnan'a saldırısının ekonomik etkilerine gelince; bu durum emlak piyasaları ve kiralar üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Yerinden edilmiş Lübnanlılar için yazlık evlerinin aylık kira bedelleri 400-600 dolar arasında değişmektedir. Rejim tarafından resmî olarak dolarla işlem yapılmasının yasak olarak kabul edilmesine rağmen dolarla yapılan ticaret artmıştır. Kiraların değerindeki bu artış, uygun konut bulmakta zorlanan Suriyelilerin sıkıntılarını arttırırken emlak piyasası da sömürü ve spekülörlere karşı savunmasız bırakılmıştır.

Buna ek olarak İsrail'in; Lübnan ve Suriye arasındaki "Masnaa Jdeidat Yabous" sınır kapısına yönelik devam eden bombardımanı, Suriye'den Lübnan'a yapılan ihracatı durdurmuş ve bu da iki ülke arasındaki ticareti olumsuz etkilemiştir. Zira daha önceden her gün Lübnan'a gelen Suriye kamyonlarının sayısı 30 ila 40 arasında değişmekteydi. Suriye'nin ihracat yapabileceği diğer pazarların Ürdün, Irak ve Körfez ile sınırlı olduğu bilinmektedir. Ayrıca önceden Lübnan ile Irak arasında Suriye üzerinden geçen transit araçların sayısı günlük 60 araç civarındaydı. Bu araçların her biri yaklaşık 600 dolar transit ücreti ödemekteydi. Bu transit işinin durması nedeniyle devletin gelir elde ettiği bir yolun daha kaybolmuş olması durumu daha da kötüleştirmektedir. Bu ekonomik kriz, ticaret sektörü üzerinde de sürekli bir baskı oluşturmakta ve Suriye'nin dış ticaret altyapısının kırılganlığını ortaya çıkarmaktadır. Zira ekonomi sınırlı sayıda sınır kapıları ve ticaret ortakları gelirlerine bağlıdır. Buna ek olarak yük taşımacılığının durması önemli bir döviz kaynağının kaybedilmesi ve yerel üretici sektörler üzerindeki baskının artması anlamına gelmektedir.

İsrail ve İran arasındaki çatışmanın Suriye üzerindeki doğrudan etkilerinden biri, Şam'da toplu taşımanın neredeyse tamamen felç olmasına yol açan, vatandaşların günlük yaşamlarını olumsuz etkileyen ve buna bağlı olarak ulaşım maliyetlerini arttıran ciddi yakıt sıkıntısıdır. İran'ın, Suriye'ye petrol ihracatını azaltarak Çin'e öncelik vermesi, Suriye'deki yakıt krizini önemli ölçüde derinleştirmiştir. Eylül ayı içerisinde İran, Çin'e günde 1.626.287 varil yakıt ihraç ederken Suriye'ye ise günde sadece 35.099 varil yakıt ihraç etmiştir. (90 oktan) ve (95 Oktan) 25 litre benzin almak için bekleme süresi 20 ile 30 gün arasındadır. Bu süre bazı zamanlar daha da uzayabilmekte hatta vatandaşlar ayda üç yerine sadece bir kez depolarını doldurabilmektedir. Bu durum, rejimin İran'a olan bağımlılığının boyutunu ve Suriye ekonomisinin İran'ın desteğine ne kadar bağımlı olduğunu ortaya koyarken, rejim kurumlarının da vatandaşların temel ihtiyaçlarını karşılamadaki kırılganlığını gözler önüne sermektedir.

Suriye'nin kuzeydoğusuna gelince YPG'nin başlıca gelir kaynaklarından biri olan petrol ihracatı ve bunun karşılığında rejim bölgelerinden gelen mali kaynaklara büyük ölçüde bağımlı olması nedeniyle Türkiye'nin örgüte yönelik operasyonları özellikle petrol sektörüne yöneliktir. Bu da bir yandan askerî gerilimleri arttırırken diğer yandan da ana gelir kaynağı olarak petrole olan büyük bağımlılığı YPG yönetimini ciddi anlamda zora sokmaktadır. YPG, Türkiye'nin saldırıları nedeniyle günlerce kesintiye uğrayan rejime petrol gönderme işine yeniden başlaması, YPG'nin masraflar ve maaşlar açısından yükümlülüklerini yerine getirmek için Suriye lirasına olan acil ihtiyacını yansıtmaktadır.

Diğer yandan, Kamışlı'daki birçok fabrika, maliyetleri arttıran ve yerel ürünlerin rekabet gücünü zayıflatan hammadde sıkıntısı, yüksek vergi ve gümrük uygulamaları nedeniyle üretimi durdurmuştur. Bu durum, ithalata olan bağımlılık ve yerel üretimi destekleyecek güçlü bir altyapının olmaması nedeniyle bölgedeki sanayi sektörünün karşı karşıya olduğu büyük zorlukları da yansıtmaktadır. Ayrıca yakıt fiyatlarındaki artış da üretim maliyetlerini arttırmakta ve fabrikaların kâr marjını azaltarak bazılarını faaliyetlerini durdurmaya zorlamaktadır.

Suriye'nin kuzeybatısında ise, "Müdahale Koordinatörleri" tarafından eylül ayında açıklanan son ekonomik veriler; yoksulluk sınırının 11.218 Türk Lirasına yükseldiğini, yoksulluk sınırının altındaki ailelerin oranının %91,18'e, genel işsizlik oranının %88,82'ye ulaştığını ve enflasyon oranının aylık bazda %1,07, yıllık bazda ise %77,13 arttığını göstermiştir. Bu rakamlar, bölgedeki nüfusun yaşam koşullarında sürekli bir kötüleşme olduğunu ve büyük çoğunluğunun düşük satın alma gücü ve yüksek yaşam maliyetlerinden mustarip olduğunu, mevcut kaynaklar ile ailelerin günlük ihtiyaçları arasındaki uçurumun arttığını göstermektedir.

Bu zorluklara ek olarak insani yardım miktarındaki azalma ve döviz kurundaki bozulmanın bir sonucu olarak emtia fiyatlarındaki artış, nüfusun temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmakta ve gıda güvensizliği durumu yaratmaktadır.

Suriye Geçici Hükümeti Ekonomi Bakanı Tel Abyad'da, bölgede tarımı desteklemek ve çiftçilerin yükünü hafifletmek için önemli bir dayanak olan 12.000 ton buğday depolama kapasitesine sahip "Sakhrat Silo Tahıl Merkezinin" açılışını yapmıştır. Merkezin, depolama kalitesini arttırması ve kötü depolama nedeniyle tahılın büyük bir kısmının bozulmasından kaynaklanan kayıpları azaltması, buğday üretiminin sürdürülebilirliğini desteklemesi, buğday fiyatlarını iyileştirmesi ve çiftçileri verimliliği arttırmaya teşvik etmesi beklenmektedir. Ayrıca Suriye Geçici Hükümeti önümüzdeki dönemde bölgedeki 10 siloyu daha rehabilite etmeyi planlamaktadır.

İdlip'teki "Kurtuluş Hükümeti", kamu kurumlarında çalışanlara dokuzuncu ay için yarım maaş ödemiştir. Bu durum Heyet Tahrir El Şam'ın karşı karşıya olduğu ciddi mali krizi yansıtmakta ve kamu personelinin dahi maaşlarını ödemekte yaşadığı sorunlara işaret etmektedir.